Emilia OGLINDĂ

Concurența modurilor din perspectiva raportului limbă – vorbire

E.O. – doctor în științe filologice, conf. univ., Facultatea de Litere, Departamentul de limba română, lingvistică generală și limbi clasice a Universității de Stat din Moldova. Domenii de cercetare: morfosintaxa limbii române, lingvistica generală, romanistica, lingvistica contrastivă. Cărți publicate: *Lingvistica generală (materiale didactice)*, în colab., 1998; *Capitole de istorie a lingvisticii (material didactic cu texte adnotate)*, 2005; *Lingvistica generală. Compendiu*, în colab., 2008; *Elemente de morfosintaxă contrastivă (suport didactic)*, în colab., 2010; *Introducere în lingvistică*, în colab., 2011.

O problemă controversată a lingvisticii contemporane este cea a dihotomiei limbă – vorbire, cercetată, de la F. de Saussure încoace, de numeroși lingviști, preocupați să releve distincțiile ce le implică raportul vizat: *general vs particular, social vs individual, substanță vs formă* etc. În *Cursul de lingvistică generală* saussurian sunt disociate două laturi ale limbajului: „una, esențială, are drept obiect limba, care e socială în esența ei și independentă de individ; acest studiu este numai psihic; cealaltă, secundară, are drept obiect partea individuală a limbajului, adică vorbirea, inclusiv fonațiunea: ea este psihofizică" [32, p. 43].

Limba, componentă importantă a limbajului, are un caracter supraindividual: privită de F. de Saussure ca o „convenție adoptată" și „o instituție socială", ea nu este identificată cu celelalte instituții sociale, întrucât aparține comunității în ansamblu, ca mijloc universal de comunicare, ale cărui elemente sunt actualizate în vorbire.

Unitățile limbii sunt încorporate în sistemul limbii în baza unor reguli accesibile locutorilor capabili să le folosească pentru a crea texte coerente. În felul acesta, limba cuprinde atât ansamblul sau inventarul de elemente, cât și sistemul de reguli ce face posibilă funcționarea lor. Recunoscută drept o „realitate psihică",

BDD-A20712 © 2014 Revista „Limba Română"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-19 07:51:44 UTC)

limba nu se atestă doar în vorbirea unui individ detaşat de comunitate, ci este difuzată în întreaga masă a vorbitorilor. Orice locutor poate să însuşească, în funcţie de competenţa sa elocuţională, o parte a limbii care, concomitent, este stăpânită de toţi membrii comunităţii lingvistice.

Din perspectivă trihotomică, sunt examinate corelaţiile *sistem – normă – vorbire* (E. Coşeriu) şi *sistemul limbii – organizare verbală – materialul limbii* (L. Şcerba). Atât E. Coşeriu, cât şi L. Şcerba atribuie sistemului un caracter dinamic; conceptul în cauză înglobează totalitatea unităţilor organizate într-un anumit mod şi regulile de asociere a lor în procesul comunicării [35; 11]. În opinia lui L. Şcerba, „organizarea verbală" este mecanismul de vorbire ce se manifestă în anumite condiţii, dezvăluind aptitudinea locutorilor de a întrebuinţa corect diverse unităţi lingvistice (cuvinte, îmbinări, propoziţii etc.).

E. Coşeriu defineşte sistemul drept un ansamblu de „opoziţii funcţionale", ce cuprind sistemul de posibilităţi, reprezentând totalitatea „coordonatelor care indică căile deschise şi închise ale unei vorbiri inteligibile". Un concept mai amplu este norma – „un sistem de realizări obligatorii", acceptate în comunitatea de vorbitori, iar vorbirea este „realizarea concret-individuală a normei", constituind cea mai largă noţiune [13].

Potrivit viziunii coşeriene, sistemul şi norma nu constituie „realităţi autonome şi opuse vorbirii, ci forme care se constată chiar în vorbire" [4, p. 119]. Vorbirea nu este „o realizare a sistemului", cum considera F. de Saussure, ci „sistemul este o dimensiune a vorbirii", ceea ce demonstrează caracterul complex al acesteia. Între unităţile sistemului se stabileşte un raport dinamic: eventualele modificări duc la transformarea raporturilor dintre elementele limbii şi la restructurarea limbii, în ansamblu.

Limba – fenomen cultural – serveşte la realizarea unor anumite finalităţi, exteriorizându-şi potenţele expresive în actele comunicative. Cauza eficientă a faptelor de limbă „este în fiecare caz omul care le produce pentru ceva" [12, p. 52].

Prof. E. Coşeriu emite o serie de principii metodologice de o inestimabilă valoare în lingvistica contemporană, reliefând, în mod pregnant, *creativitatea* şi *alteritatea*. Reputatul savant remarcă interdependenţa dintre principiul creativităţii, „comun al tuturor activităţilor culturale, adică activităţilor libere ale omului" [10, p. 9], şi schimbare lingvistică: înfăţişând „creativitatea limbajului în istoria limbilor", schimbarea

BDD-A20712 © 2014 Revista „Limba Română"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-19 07:51:44 UTC)

lingvistică „în momentul său inițial și originar, este totdeauna un act de creație individuală” [11, p. 90].

În deplin acord cu ideile emise de prof. E. Coșeriu, A. Martinet opinează că funcționarea limbii presupune diferite „procese care pot face ca după o lungă perioadă ea să devină de nerecunoscut” [22, p. 222]. Schimbarea lingvistică rezidă în substituirea unor categorii sau forme prin altele și urmează să fie delimitată de variere, interpretată drept coexistență și concurență a formațiunilor eterogene, reunite în baza unei trăsături comune [24].

Cele relatate sugerează posibilitatea de a investiga concurența modurilor verbale, pornind de la dihotomia *limbă – vorbire* (*discurs*). Cu aplicare la domeniul morfosintaxei, ținem să comentăm câteva aspecte ce ilustrează noțiunile menționate. Caracterul dinamic al relațiilor sistemice la acest nivel se manifestă prin modificări de ordin gramatical, care scot la iveală unele tendințe evolutive.

Structura gramaticală a limbii române constituie un sistem dinamic deschis, în care acționează multipli factori ce duc la schimbări lingvistice. O multitudine de fenomene se declanșează în cadrul verbului, în special al modurilor personale și nepersonale. Performanțele sinonimice ale acestora condiționează, inevitabil, concurența în variate ambianțe unde este lesne de sesizat utilizarea obligatorie și cea virtuală (posibilă) a formațiunilor în cauză. Variația liberă a structurilor concurente este fundamentată pe factori semantici.

Să urmărim situația semnalată în anturaje în care concurează, în calitate de sinonime sau echivalente funcționale, conjunctivul, infinitivul și supinul. Natura gramaticală a formațiunilor numite „moduri nepersonale” determină, în mare măsură, sfera funcțională a acestora. Unii savanți nu recunosc ipostaza predicativă a modurilor nepersonale, numindu-le „forme verbale nepredicative nonconjunctivale” [20], pe când alți specialiști în materie le recunosc în calitate de formațiuni predicative [15, p. 5-8; 23, p. 255-265].

Raportul de sinonimie între modurile menționate este întemeiat pe semnificațiile lor comune. Astfel, supinul a moștenit din indoeuropeană valoarea unei acțiuni virtuale, asemenea conjunctivului, care posedă și semnificație finală ce îl apropie de infinitiv și supin [2, p. 11-12]. În ipostază de *sinonime funcționale,* membrii corelației infinitiv – su-

BDD-A20712 © 2014 Revista „Limba Română”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-19 07:51:44 UTC)

pin – conjunctiv se află în distribuție defectivă [14, p. 124], întrucât se atestă nu numai în contexte identice, dar și diferite.

În cele ce urmează, ne vom referi preponderent la ambiențele în care modurile în cauză sunt utilizate drept cuvinte determinative, în poziție postnominală, raportate la substantive și substitutele acestora, și în poziție postverbală, în îmbinare cu unele categorii de verbe. Este de reținut că în procesul comunicării, formele în discuție sunt întrebuințate în condiții speciale, ceea ce implică fenomene ca dislocarea și inversiunea elementelor componente ale sintagmelor, inserarea sau omiterea unor instrumente gramaticale (prepoziții ș.a.). Asemenea structuri își extind aria de utilizare în diverse stiluri funcționale, de exemplu în cel beletristic.

În limba română, infinitivul și, mai rar, supinul postsubstantival pot fi substituite prin conjunctiv, fiind uneori distanțate în raport cu unitatea dominantă. Materialul disponibil conține numeroase mostre de acest fel: *„...năzuințele* desperate *de a-și înfrâna* pornirile inimii" [30, p. 70]; *„...gestul* gratuit al chelnerului *de a-i scutura* niște fărâmituri imaginare..." [7, p. 146]; „Nu-și putu ascunde *gestul* pe care orice femeie l-ar fi făcut: *să măsoare* cu ochi de gospodină odaia" [7, p. 194]; „Atâta doar că a găsit un *mijloc* mai inteligent *să* mă *intrige*?" [7, p. 149]; „...au căutat dacă nu există un alt *mijloc,* mai sigur*, de aflat* adevărul" [25, p. 55]; „...și anume *declarația* ei de neputință ca un dat care nu putea fi învins, *de a-l părăsi* pe Petrică" [27, p. 179].

Exemplele relevate *supra* denotă posibilitatea de a înlocui, aproape fără restricții, infinitivul postnominal prin conjunctiv. A se compara: năzuințele desperate *să*-și *înfrâneze* pornirile; gestul gratuit al chelnerului *să*-i *scuture* niște fărâmituri; gestul *de a-și măsura* cu ochii odaia; declarația ei... *să*-l *părăsească*.

Atunci când infinitivul este anticipat de prepoziția *în,* o atare operație nu este realizabilă: „...are o *putere colosală în a tăcea...*" [27, p. 89] / are o putere colosală în să tacă (?); „Da, dar *forțele* ei *în a și*-l *impune* fuseseră mai puternice" [27, p. 259] / forțele ei *în să și-l impună* (?).

Prepoziția-morfem *de,* marcă a „supinelor-adjective", comportă un grad sporit de desemantizare în opoziție cu cele ce indică destinația sau finalitatea. Aici vom aminti și formațiunile ce includ negația *ne-*, apropiate, ca valoare, de locuțiunile adjectivale: „Clipe rare, *de neuitat*: nici nu știu când și unde ne-am despărțit" [27, v. 1, p. 147] / Clipe rare,

BDD-A20712 © 2014 Revista „Limba Română"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-19 07:51:44 UTC)

ce nu pot fi uitate / clipe *memorabile*; „Ba te rog să păstrezi o amintire *de neșters* a acestor clipe...” [27, v. 1, p. 501] / să păstrezi o amintire *ce nu poate fi ștearsă* / amintire *persistentă*; „Ce știm noi ce poate zgudui spiritul unui fizician, o *comportare* stranie, *de neexplicat* pe cale rațională” [27, p. 67) / o comportare stranie, *inexplicabilă*. Transformările frazelor de mai sus dezvăluie sensul modal de imposibilitate și cel calificativ. Astfel, „supinul” ce inserează negația *ne-* este substituibil prin adjective, și nu prin modurile concurente nominalizate, ceea ce confirmă ideea despre sintagmele menționate ca „locuțiuni” adjectivale.

Dislocarea elementelor componente ale îmbinărilor Substantiv + Verb (Inf.) nu împiedică, de regulă, substituirea semnalată: „*Nevoia* sufletului măriei tale *de a desface* o taină...” [31, p. 387] / Nevoia sufletului măriei tale *să desfaci* o taină.

Cât privește conjunctivul, sunt de relevat variate ambianțe în care acest mod își manifestă potențele funcționale. În poziție postnominală, se asociază atât cu substantivele concrete, cât și abstracte, „eliminând” frecvent infinitivul și supinul. Iată câteva mostre concludente ce conțin conjunctivul în poziția semnalată: „Ministerul n-are *dreptul* și *calitatea să intervie*” [29, p. 215] / n-are dreptul de a interveni.

De notat unele enunțuri în care înlocuirea nu are loc fie din cauza formei nearticulate a substantivului determinat, fie a „parcelării” subordonatei atributive: „...porni cu brutalitate *ordinul* telefonic *cum să i se facă dreptate* poetului...” [27, p. 265] / ordinul cum a i se face dreptate (?); „Măria ta ..., *dă-ne poruncă. Să iasă* înainte cei șase arcași...” [31, p. 170] / dă-ne poruncă. A ieși înainte...(?).

Conjunctivul este întrebuințat în ambianța substantivelor concrete inanimate și animate: cele inanimate desemnează obiecte ale perceperii senzoriale, substanța, materia, somatisme ș.a., iar cele animate comportă marca [- uman] și [+ uman]: „Nu mai spune, de unde a avut atâția *bani să-l cumpere*?” [27, p. 108] / bani pentru a-l cumpăra; „Eu cred că nu există *casă*, în tot cartierul Malache Măcelaru, *în care* lemnăria *să nu fie lucrată* de Scarlat” [8, p. 242]; „Uite, acolo, față ca de prunc..., uitați-vă, colea, *dinți* (Costache deschise gura) *să spargi* pietre-n ele” [8, p. 318].

Se atestă frecvent substantivele *om, femeie, bărbat* ș.a., succedate de subordonata atributivă al cărei verb predicat la conjunctiv nu se pretează, de regulă, înlocuirii prin infinitiv sau supin: „...am nevoie de *oameni care să*

BDD-A20712 © 2014 Revista „Limba Română”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-19 07:51:44 UTC)

poată pune umărul" [29, p. 66]; „...nu poate fi *om trăitor* în Țara Moldovei *care să nu dorească* sănătate și izbândă măriei sale" [31, p. 357]; „Ție ți-ar trebui un *bărbat* voinic și priceput, *care să-ți apere* averea" [19, p. 87].

Ținem să observăm că raportul atributiv poate fi redat și de conjunctivul din componența subordonatelor în cauză, ce determină un pronume (mai cu seamă, nehotărât, demonstrativ, negativ) din regentă: *cineva, ceva, altul, singurul, aia* (= *aceea*), *unul, nimeni* etc. „Ea o să-ți spună *ceva din care să înțelegi* cât de cât!" [7, p. 309]; „...neavând pe *nimeni care să-l zgâlțâie și să-l dea* cu capul de pereți..." [19, p. 53].

Exemplele relevate *supra* ne pun la dispoziție un material divers, care dezvăluie unele particularități funcționale ale conjunctivului postnominal. Printre factorii de ordin formal, ce împiedică substituirea modului dat prin infinitiv / supin, s-ar cuveni să semnalăm jonctivele *care, în care, cum că, ca să nu cumva, ca* ș.a.: „...a venit de la Cuejdiu un călăreț la curte la Timiș cu mare *rugăminte* de la jupâneasa Anghelina, văduva pârcălabului, *ca să nu cumva să lipsească* dumneaei comisoaia..." [31, p. 344] / ...cu mare rugăminte ... ca nu cumva a lipsi dumneaei...(?).

În cazul conjunctivului întrebuințat în enunțurile cu subordonate atributive *apozitive*, suprimarea jonctivului *ca* face posibilă înlocuirea menționată, cu excepția frazelor în care este de față agentul acțiunii: „...*avea și el un vis: ca orchestra* simfonică a Filarmonicii *să facă un turneu* în străinătate..." [27, p. 117] / avea și el un vis ...*orchestra* a face un turneu (?); „Însă Otiliei îi venise alt *gust: să se urce* chiar pe calul lui Felix" [8, p. 67] / îi venise alt gust: a se urca chiar pe calul lui Felix; „...un *gând* îi stăruia în minte: *să fugă* cât mai repede din această casă" [8, p. 117] / un gând îi stăruia în minte: a fugi cât mai repede...(?). Interesant de semnalat că, în enunțurile de acest fel, valorile atributivă, apozitivă și debitativă sunt greu de demarcat, bunăoară: „Până atunci *aveam de lucru: să-mi dau doctoratul, să intru* în învățământul superior..." [27, p. 78] / Până atunci trebuie să lucrăm: să-mi dau doctoratul.

Sunt de remarcat frazele ale căror subordonate atributive cumulează valoarea consecutivă, redând gradul maxim de intensitate. În asemenea enunțuri, conjunctivul nu se pretează, de obicei, substituirii prin infinitiv: „Are o *memorie* colosală și o *dicție s-o invidieze* teatrul național!" [7, p. 180] / Are o memorie și o dicție a o invidia teatrul național (?).

Conjunctivul este utilizat în ambianța substantivelor cu sens *iussiv, hortativ, perrmissiv*, bunăoară: *poruncă, rânduială, ordinul, sfatul, rugă-*

BDD-A20712 © 2014 Revista „Limba Română"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-19 07:51:44 UTC)

mintea, porunca, instrucțiunea, misiunea, invitația; permisiunea, învoirea, îngăduința, voie ș.a., unele dintre care sunt anticipate de anumite verbe: *a avea, a da, a veni, a trimite* ș.a., de prepoziția *cu* ș.a. În anturajele vizate, este ales conjunctivul postnominal, în detrimentul infinitivului și al supinului. Atunci când agentul acțiunii este explicit (poate fi și subiect inclus sau cel logic), infinitivul și supinul, de regulă, nu sunt folosite: *„Am poruncă* de la muța și de la tuța *să fiu* azi înapoi" [31, p. 47] / Am poruncă de la muța ..., a fi azi înapoi (?).

În unele contexte, dislocarea conjunctivului față de elementul regent este considerabilă, ceea ce facilitează utilizarea, deopotrivă, a conjunctivului și a indicativului. În fraza: „Erau niște *rânduieli* pe care măria sa poftea să le ție tainice, în ceea ce privește timpul când se dă drumul harmasarilor la iepe; cum trebuie să fie văzduhul și luna și ce ierburi înflorite în ceaiuri; *cum să fie* casa harmasarilor și a iepelor; *câtă* apă *să curgă* din cișmele, *cât* fân *să fie* în iesle, *ce* hrană *să dai* mânzului..." [31, p. 70], la substantivul determinat *rânduieli* sunt raportate verbele: *să fie, să curgă, să dai*, alături de: *poftea să ție, trebuie să fie*.

Topica inversată, asociată dislocării determinatului în raport cu determinantul său, poate influența capacitatea conjunctivului de a fi înlocuit prin echivalentele sale funcționale: *„Voie ca să ne ducem* să ne închinăm acelui sfânt părinte *n-avem* decât după sfânta înviere..." [31, p. 395] / Voie *a ne duce* să ne închinăm ...*n-avem*...

Alături de substantivele determinate concrete, ce indică obiecte percepute senzorial și, mai cu seamă, în preajma substantivelor animate, înlocuirea prin infinitiv / supin nu este realizabilă: „Nu-i nici *târg, să te strecori* printre mulțime" [31, p. 252] / Nu-i nici târg prin care să te strecori / Nu-i nici târg pentru a te strecura (?).

Cele relatate *supra* vin să reliefeze unele enunțuri în care aceluiași substantiv determinat i se asociază atât conjunctivul, cât și infinitivul: „În după-amiaza acelei zile, a fost *îngăduință să se veselească* slujitorii, deci căpitanul Petrea a pus străji, ca să nu aibă *îngăduință* alți oameni străini *a trece* la odăi" [31, p. 361].

În poziție postverbală, modurile analizate servesc la exteriorizarea multiplelor raporturi: complementar direct și indirect, a raporturilor circumstanțiale (temporal, modal, cauzal, final, concesiv, condițional etc.). Prezintă interes contextele în care conjunctivul și echivalentele sale sunt apte a exprima valorile complementară directă și indirectă.

BDD-A20712 © 2014 Revista „Limba Română"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-19 07:51:44 UTC)

Cu sens complementar direct, conjunctivul se asociază cu verbele *volitive* (a vrea, a urmări, a ține, a pofti, a nădăjdui, a ținti, a-și propune, a catadicsi, a spera ș.a.), *cauzative iussive* (a determina, a pretinde, a autoriza, a consemna, a convinge, a împinge, a trimite, a obliga ș.a.), *postulandi* (a ordona, a pune, a cere, a porunci, a comanda, a conjura, a dicta, a impune ș.a.), *hortative* (a îndemna, a ruga, a (se) sfătui, a invita, a îmbia, a încuraja, a îndupleca, a convinge, a implora, a pofti, a recomanda, a povățui ș.a.), *permissive* (a permite, a lăsa, a îngădui, a da voie, a-și rezerva, a da învoire ș.a.) etc.

Sunt concludente exemplele: „Atât Ionuț, cât și Nicoară *țînteau să iasă* mai cu seamă asupra lui Suleiman-Beg" [31, p. 268] / țînteau a ieși; „Aura *catadicsi* în cele din urmă *să-și ia ochii* de pe eroul zilei" [7, p. 356] / Aura catadicsi a-și lua ochii...; „... îl *sileau să se ia la luptă* cu alți copii" [28, p. 30] /îl sileau a se lua la luptă; *„Nu pot s-o fac* pe Olimpia asta *să înțeleagă să nu mai vină* pe aici *ca să-l irite*" [8, p. 52] / Nu pot s-o fac pe Olimpia a înțelege...; *„...povățui* pe doamna Bologa *să-i refuze* mijloacele bănești" [30, p. 34] / povățui pe doamna Bologa a-i refuza mijloacele bănești; „În trei luni de zile, cât *fusese oprit* de medici *să vorbească*..." [30, p. 96] / fusese oprit de medici a vorbi; „A venit drept acasă, cu toate că *făgăduise* lui badea *Mihalache să treacă* pe la ei" [16, p. 82] / făgăduise a trece; *„... gândindu*-se în aceeași vreme, *de unde să împrumute* parale să aibă fata de drum" [16, p. 122]; „...chiriașul *nu consimțise să se mute* înainte de Sf. Dumitru" [8, p. 68] / nu consimți a se muta; „Prins în detalii polițiste care mi-au năvălit dezordonat sub condei, *am uitat să dezvălui* mai clar adevăratul înțeles al vinovăției mele" [27, v. 1, p. 75]; „Cumințenia *o povățui să lase* întâmplării grija de a descurca această întâlnire" [26, p. 467]. Și echivalentele funcționale ale conjunctivului – infinitivul și supinul – se îmbină cu verbele nominalizate, de exemplu: *a porunci, a ordona, a sili, a face, a constrânge, a pune, a impune, a obliga, a cere, a îndemna, ruga, a pofti, a trimite, a însărcina, a (nu) lăsa, a (nu) permite, a opri, a împiedica, a stingheri, a întrerupe, a ajuta, a da, a deprinde, a învăța* etc.

De notat exemplele: „Această reîntoarcere de bună voie la sclavie *m-a făcut a cugeta* mult asupra modului de a libera popoarele ce sunt sclave din născare..." [1, p. 190]; „Ca *s-o facă a odihni* măcar cât de cât, administrația a rugat-o..." [16, p. 227]; „Acum *permiteți-mi a vă glăsui* ca un adevărat amic..." [1, p. 196]; „Simpla meserie de pietrar *l-a deprins a depăna* o tăcere lungă și plină de miez..." [16, p. 263]; „Distrați-vă, zice, că mâine *o dau* îndărăt *la ars*" [27, p. 152].

BDD-A20712 © 2014 Revista „Limba Română"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-19 07:51:44 UTC)

În româna contemporană majoritatea verbelor semnalate se îmbină preponderent cu modul conjunctiv. Acest mod verbal poate substitui, în variate ambianțe, aproape fără restricții, infinitivul și supinul. Înlocuirea modurilor nepersonale semnalate, în calitate de complemente directe, prin conjunctiv, s-a intensificat în româna contemporană, fapt care dezvăluie cunoscuta tendință de limitare a întrebuințării infinitivului, proprie limbilor din arealul balcanic [17, p. 69-116; 18].

La redarea raportului complementar indirect, conjunctivul și modurile nepersonale concurente sunt folosite în anturajul verbelor *finali* (a se oferi, a avea grijă, a-l învrednici ș.a.), *affectuum* (a se mulțumi, a se teme, a se sfii, a se milostivi, a se bucura, a-i fi jale, a (nu) se îndura, a se plânge ș.a.), al verbelor ce indică reușita în realizarea acțiunii, condiții suficiente, pregătirea pentru îndeplinirea acțiunii (a se pregăti, a sta gata, a fi gata ș.a.), evitarea unei situații, stări, acțiuni (a se feri, a se opri, a se păzi, a scuti ș.a.), al verbelor ce exprimă hazardul (a avea noroc, a fi sortit, a fi blestemat, a fi ursit, a fi osândit, a pedepsi ș.a.) etc.

În exemplele citate *infra* sunt redate raporturile în cauză: *„Am avut grijă să te scutesc* de această situație..." [8, p. 94] / am avut grijă a te scuti; *„...era fericit s-o știe* pe Anișoara ocupată în altă parte..." [19, p. 83] / era fericit a o ști ocupată; *„...cât de tentată mă simt să închid ochii* și *să păşesc* în urma lui orbește, fără să-mi întorc privirile îndărăt!" [7, p. 233] / cât de tentată mă simt a închide ochii; „Domnul intrase cu o clipă mai înainte și *avusese răgaz să se închine* la sfintele icoane..." [31, p. 434] / avusese răgaz a se închina; „Negrescu, o ajutai eu, *scutind-o să pronunțe* un nume odios" [7, p. 154] / scutind-o a pronunța un nume odios; „Viața noastră a creștinilor, în aceste părți, *e blăstemată să fie* fără spor și fără județ" [31, p. 497] / e blăstemată a fi fără spor.

A se compara: *„...nu te îndura de a mă înștiința* despre starea lucrurilor pe acolo" [21, p. 368]; *„Mă pregăteam a-mi apăra* zilele împotriva fiarelor primejdioase..." [1, p. 125]; *„...aici și-a urzit întâiul lăicer... și s-a dezvățat a-i zice* bade unui flăcău de aici din sat" [16, p. 143]; *„...se necăjeau* în baltă *la tăiat* papură cu cosorul" [31, p. 267] / se necăjeau să taie papură; „Nu există nici o măreție *în a călca* regulile" [34, p. 13]; *„...sunt unanimi în a spune* că acuzația ...nu are nici o bază verosimilă" [34, p. 80].

În procesul comunicării se observă intensificarea unor sintagme ce inserează verbele faziale (incoative, finitive) în modele de felul: V1 (a începe) + Prepoz. (prin a) + V2 (Inf.); V1 (a sfârși) + Prep. (prin) +

BDD-A20712 © 2014 Revista „Limba Română"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-19 07:51:44 UTC)

V2 (Inf.), atestate frecvent în unele opere literare, dar şi în cele cu un conţinut ştiinţific. În structurile evidenţiate nu este realizabilă înlocuirea infinitivului prin conjunctiv sau supin:

„Alexandru Milea *sfârşi prin a crede* că este un fel de a glumi" [19, p. 25] / sfârşi prin să creadă (?); „Ca să poată domina într-o zi pe fata boierului, *începea prin a se lăsa dominat*..." [19, p. 54] / începea prin să se lase dominat (?); *„...începu prin a-i săruta* cu frenezie degetele albe..." [19, p. 105] / începu prin să-i sărute degetele; „Totul *s-a sfârşit prin a se afla*, miniştrii săi cunoşteau bine această poveste..." [34, p. 10]; *„A început prin a strânge* dovezi, dar nu ştia cum poate acţiona" [34, p. 96].

Remarcăm utilizarea modurilor în discuţie pe lângă adjectivele şi participiile cu valoare optativă / deziderativă (dornic, doritor, poftitor, nerăbdător, înclinat ş.a.), adjectivele şi participiile ce denotă capacitatea de a realiza o acţiune (a fi capabil, bun, vrednic, breaz de ceva), adjectivele ce exprimă permisiunea, îngăduinţa, predispoziţia, intenţia de a săvârşi acţiunea (îngăduitor, dispus ş.a.), adjectivele ce redau emoţii, stări psihologice (onorat, bucuros, mândru, nerăbdător, curios, vesel, disperat ş.a.). Sunt de menţionat exemplele:

„...Sinan Paşa, fost în cinci rânduri mare vizir şi mult *poftitor să îngenuncheze* ţinuturile româneşti" [19, p. 148] / poftitor a îngenunchea; „..numai tata *s-a găsit mai breaz să mă trimită* pe mine" [28, p. 11] / s-a găsit mai breaz pentru a mă trimite; „...băştinaşii *erau deprinşi* din veacuri *să nu aibă* aşezare trainică..." [31, p.480] / băştinaşii erau deprinşi a nu avea aşezare trainică; „Moromete era foarte *curios* – şi foarte *vesel* în acelaşi timp – *să vadă* dacă..." [28, p. 46].

A se compara: „...nu era nici mai mult nici mai puţin decât o operă măreaţă, *vrednică de a trezi* admiraţia." [1, p. 172]; „Acea viaţă nouă de şcolar ...*condamnat a învăţa pe de rost* verbe franceze..." [1, p. 184]; „Ostaşii moldoveni sunt viteji şi *meşteri de a mânui* suliţa şi *a se apăra* cu scutul" [21, p. 281].

Din cele relatate se desprind următoarele concluzii:

1. O problemă controversată a lingvisticii contemporane este cea a dihotomiei limbă – vorbire, cercetată, de la F. de Saussure încoace, de numeroşi lingvişti, preocupaţi să releve distincţiile ce le implică raportul vizat: *general vs particular, social vs individual, substanţă vs formă* etc.

2. Schimbarea lingvistică rezidă în substituirea unor categorii sau forme prin altele şi urmează să fie delimitată de variere, interpretată drept

BDD-A20712 © 2014 Revista „Limba Română"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-19 07:51:44 UTC)

coexistenţă şi concurenţă a formaţiunilor eterogene, reunite în baza unei trăsături comune.

3. Structura gramaticală a limbii române constituie un sistem dinamic deschis, în care acţionează multipli factori ce duc la schimbări lingvistice. O multitudine de fenomene se declanşează în cadrul verbului, în special al modurilor personale şi nepersonale.

4. Performanţele sinonimice ale acestora condiţionează, inevitabil, concurenţa în variate ambianţe unde este lesne de sesizat utilizarea obligatorie şi cea virtuală (posibilă) a formaţiunilor în cauză.

5. Variaţia liberă a structurilor concurente este fundamentată pe factori semantici. Între acestea se stabileşte distribuţia defectivă: formele în cauză sunt folosite atât în contexte identice, cât şi diferite.

6. Raportul de sinonimie între modurile conjunctiv, infinitiv, supin este întemeiat pe semnificaţiile lor comune. Astfel, supinul a moştenit din indoeuropeană valoarea unei acţiuni virtuale, asemenea conjunctivului, care posedă şi semnificaţie finală ce îl apropie de infinitiv şi supin.

7. În procesul comunicării, formele în discuţie sunt întrebuinţate în condiţii speciale, ceea ce implică fenomene ca dislocarea şi inversiunea elementelor componente ale sintagmelor, inserarea sau omiterea unor instrumente gramaticale (prepoziţii ş.a.).

Referinţe bibliografice

1. Vasile Alecsandri, *Opere*, vol. 3, *Proză, Dramaturgie*, Editura Literatura Artistică, Chişinău, 1977.
2. Ion Bacinschi, *L'infinitif et les moyens de son remplacement*, Bucarest, 1946.
3. Emile Benveniste, *Noms d'agent et noms d'action en indo-européen*, Paris, 1948.
4. Eugenia Bojoga, *Coordonate ale receptării trihotomiei sistem – normă – vorbire în lingvistica din fosta U.R.S.S.*, în „Revistă de lingvistică şi ştiinţă literară", Chişinău, nr. 5, 1996, p. 118-129.
5. Mirela Ioana Borchin, *Conjunctivul în enunţuri performative*, în „Analele Univ. de Vest", Timişoara, Seria Ştiinţe filologice, XLVIII, 2010, p. 96-117.
6. Mircea Borcilă, *Eugeniu Coseriu şi orizonturile lingvisticii*, în „Revistă de lingvistică şi ştiinţă literară", Chişinău, nr. 5, p. 42-54.
7. Aureliu Busuioc, *Scrieri alese*, Editura Literatura Artistică, Chişinău, 1981.
8. George Călinescu, *Enigma Otiliei*, Editura Cartex, Bucureşti, 2000.
9. Eugeniu Coşeriu, *Sincronie, diacronie, istorie*, Bucureşti, 1997.
10. Eugeniu Coşeriu, *Unitatea limbii române – planuri şi criterii*, în „Limba Română", Chişinău, nr. 5-6, 1994, p. 9-15.

BDD-A20712 © 2014 Revista „Limba Română"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-19 07:51:44 UTC)

11. Eugeniu Coşeriu *Introducere în lingvistică* / Traducere din limba spaniolă de E. Ardeleanu şi E. Bojoga, Cluj, 1995.
12. Eugeniu Coşeriu, *Lecţii de lingvistică generală*, Editura ARC, Chişinău, 2000.
13. Eugeniu Coşeriu, *Sistem, normă şi vorbire*, în *Teoria limbajului şi lingvistica generală. Cinci studii*, Editura Enciclopedică, Bucureşti, 2004.
14. Ion Diaconescu, *Infinitivul în limba română*, Bucureşti, 1977.
15. Ion Diaconescu, *Moduri nepersonale cu valoare predicativă*, în „Limba şi literatura română", XII, nr. 1, 1983, p. 5-8.
16. Ion Druţă, *Piept la piept*, Editura Cartea Moldovenească, Chişinău, 1964.
17. Constantin Frâncu, *Cu privire la „uniunea lingvistică balcanică". Înlocuirea infinitivului prin construcţii personale în limba română veche*, în „Anuar de lingvistică şi istorie literară", t. 20, Iaşi, 1969, p. 69-116.
18. Constantin Frâncu, *Conjunctivul românesc şi raporturile lui cu alte moduri*, Casa Editorială Demiurg, Iaşi, 2000.
19. Victor Eftimiu, *Romane*, Editura Cartea Românească, Bucureşti, 1989.
20. Marc Gabinschi, *Formele verbale nepredicative nonconjunctivale ale limbii române (pe marginea tratării lor în gramatica oficială)*, Chişinău, 2010.
21. Bogdan-Petriceicu Haşdeu, *Scrieri alese*, vol. I, Editura Literatura Artistică, Chişinău, 1988.
22. Andre Martinet, *Elemente de lingvistică generală*, traducere şi adaptare de Paul Miclău, Bucureşti, 1970.
23. Constantin Ioan Mladin, *Din nou despre predicativitatea modurilor nepredicative în gramatica românească. Perspective monografice şi atitudini interpretative*. www.upm.ro/facultati.../stiinte.../Mladin.pdf
24. *Общее языкознание. Формы существования. Функции. История языка*, под редакцией Б. А. Серебренникова, Москва, 1970.
25. Camil Petrescu, *Ultima noapte de dragoste, întâia noapte de război*, Editura Hyperion, Chişinău, 1991.
26. Cezar Petrescu, *Calea Victoriei. Duminica orbului*, Editura pentru Literatură, Bucureşti, 1965.
27. Marin Preda, *Cel mai iubit dintre pământeni*, vol. 1, Editura Literatura Artistică, Chişinău, 1990.
28. Marin Preda, *Moromeţii*, vol. 1, Editura 100 + 1 Gramar, Bucureşti, 1995.
29. Liviu Rebreanu, *Răscoala*, Editura de Stat pentru Literatură şi Artă, Bucureşti, 1957.
30. Liviu Rebreanu, *Pădurea spânzuraţilor*, Editura Minerva, Bucureşti, 1972.
31. Mihail Sadoveanu, *Fraţii Jderi*, vol. 1, Editura Minerva, Bucureşti, 1981.
32. Ferdinand de Saussure, *Curs de lingvistică generală*, Editura Polirom, Iaşi, 1998.
33. Т. Н. Свешникова, *Глагольные и именные конструкции, эквивалентные конъюнктивным, в современном румынском языке*. (АКД), Москва, 1987.
34. Paul Ştefănescu, *Enigme ale istoriei universale*, Editura Vestala, Bucureşti, 2005.
35. Л. В. Щерба, *Языковая система и речевая деятельность*, Наука, Ленинград, 1974.

BDD-A20712 © 2014 Revista „Limba Română"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-19 07:51:44 UTC)